

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАС-МЕДІА У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСІ 1990–2010-Х РР.

Статтю присвячено аналізу стану вітчизняних журналістикознавчих досліджень правового регулювання діяльності масмедіа, виявленню їх предметно-методологічної специфіки та окресленню перспективних напрямів наукових студій. Встановлено, що упродовж 1990–2000-х рр. визначилися провідні вектори дослідження проблеми, чільне місце з-поміж яких посіло правове забезпечення свободи слова. Вказано на конвергенцію журналістикознавчих та правознавчих досліджень й появу публікацій, наближених до юридичного дискурсу. Підкреслено, що до сьогодні не виділено категорії, які б специфікували проблематику медіаправа в журналістикознавчій площині. Акцентовано на відсутності ґрунтовного наукового аналізу правової специфіки забезпечення відповідальності ЗМІ в кризові моменти розвитку суспільства.

Ключові слова: медіаправо, журналістикознавчий дискурс, правові гарантії свободи слова, правова відповідальність масмедіа.

I. Вступ

Правове регулювання діяльності масмедіа – важливий чинник забезпечення цілісності соціально-комунікативного простору й налагодження конструктивної взаємодії ЗМІ, держави й суспільства. Особливого значення воно набуває в «біфуркаційні» моменти суспільного розвитку, в умовах соціополітичної кризи та зовнішніх викликів.

Незважаючи на вагомість проблеми й формування потужної журналістикознавчої традиції її осмислення, репрезентованої працями В. Здоровеги, В. Іванова, О. Кузнецової, А. Москаленка, Т. Приступенко та ін., історіографічні публікації, що узагальнюють здобутки вітчизняного наукового дискурсу, наразі відсутні.

II. Постановка завдання

Мета статті – охарактеризувати стан вітчизняних журналістикознавчих досліджень правового регулювання діяльності масмедіа, виявити їх предметно-методологічну специфіку та окреслити перспективні напрями наукових студій.

III. Результати

Початки неупередженого наукового розгляду правових засад діяльності масмедіа сягають зламу 1980–1990-х рр., коли унаслідок лібералізації інформаційного обігу постала необхідність формування дієвих механізмів урівноваження свободи й відповідальності ЗМІ та їх правового закріплення. Закономірно, що в післячасся комуністичного ідеологічного мороку переважну увагу приділяли свободі слова, у зв'язку із проблемою демократизації, із залученням широких соціокультурних контекстів і в публіцистичному ключі. Саме так, у річищі світового демократичного досвіду та перспектив демократичних змін в українському суспільстві, питання розглядав О. Бочковський (1993). На важливість забезпечення соціуму об'єктивною інформацією щодо актуальних соціополітичних процесів та усунення властивих тоталітарній добі інформаційних перепон вказував В. Речицький (1990). Необхідність правових гарантій доступу журналістів до джерел інформації обґрунтував Н. Костенко (1994). Передумови, сучасний стан та перспективи утвердження свободи слова в Україні аналізував Ю. Дорошенко (1996). Доцільність державної підтримки ЗМІ в Україні та подальшого утвердження свободи слова доводив З. Кулик (1997). Співвідношення соціальних норм та діяльності преси досліджував В. Шкляр (1997). Проблему свободи слова для громадянина і для засобів масової інформації – В. Алексєєв (1997). Пресу й владу як чинники свободи слова в Україні аналізував Ю. Фінклер (1996). У контексті формування відкритого суспільства забезпечення свободи слова та вільної діяльності масмедіа вивчав С. Грабовський (1998). Як гарантію забезпечення демократії свободу слова досліджувала Н. Петрова (1999). Дискурс з проблем свободи слова та свободи ЗМІ відобразили збірники «Законодавство та практика засобів масової інформації» (1996), «Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи» (1997), «Четверта колона». Свобода та залежність мас-медіа в Україні» (1997) тощо. Із часом окреслився напрям журналістикознавчих студій, присвячених соціальній та юридичній відповідальності масмедіа, узгодженню їх діяльності з етичними та правовими нормами, вимогами інформаційної безпеки країни тощо.

Назагал, наприкінці 1990-х рр. каталізована демократизацією дискусія щодо правових механізмів регулювання діяльності масмедіа набула внутрішньої предметно-методологічної дифере-

нціації. Утвердилися наріжні концепти, визначилася специфіка розгляду проблеми в межах вітчизняних журналістикознавчих шкіл.

Зокрема, вагомий внесок у дослідження свободи слова зробив професор Львівського державного університету В. Здоровега – один із беззаперечних лідерів у галузі теорії журналістики 1990-х – початку 2000-х рр. Серед здобутків ученого – концептуальний розгляд функціонування журналістики в умовах розбудови суверенної демократичної України, узагальнення завдань української періодики в сучасному національному інформаційному просторі (1993, 1995), обґрунтування діалектичної єдності свободи та відповідальності ЗМІ, свободи слова й вимог професіоналізму та журналістської етики (1992) [8]. Окремі аспекти правового регулювання діяльності ЗМІ висвітлено в навчально-методичній праці В. Здоровеги «Теорія і методика журналістської творчості» (2001).

Свободу та відповідальність ЗМІ в контексті українського державотворення розглянуто у працях доктора філологічних наук, заслуженого журналіста України В. Лизанчука (2001, 2010). До прикладу, утверджуючи право «вільно та публічно висловлювати свої думки», учений наголошує на обов'язках, узгодженні журналістської діяльності з інтересами нації як вищої суспільної цінності [15, с. 53]. Акцентовано на неприпустимості використання свободи слова для антидержавної пропаганди та агітації, «руйнування державницького мислення, розмивання національних почуттів», задоволення «споживацьких, корумпованих, політичних інтересів» [15, с. 54]. Підкреслено важливість створення *комплексної законодавчої бази*, «яка б усебічно гарантувала свободу слова, свободу отримання інформації, свободу діяльності засобів масової комунікації» [15, с. 58].

На вагомість утвердження вільної, відповідальної моделі вітчизняних ЗМІ вказано доктором філологічних наук, професором кафедри радіомовлення і телебачення факультету журналістики ЛНУ ім. І. Франка Б. Потятиником (1999) [19].

З початку 1990-х рр. і до сьогодні правове та ціннісно-етичне регулювання журналістської діяльності вивчає О. Кузнєцова. Так, у низці публікацій дослідницею розглянуто правові гарантії незалежності преси (1993, 1997), захисту честі й гідності (1997), кореляцію морально-етичних та правових складників діяльності ЗМІ (1998, 1999). Аналізуючи діалектичний взаємозв'язок свободи та відповідальності масмедіа автор підкреслює, що конституційно закріплена свобода слова, котра «дала змогу журналістам України всебічно відтворювати сучасні події та явища», означає не всюдозволеність, а підкріплену правовими нормами, ціннісно усвідомлену, відповідальну дію [14, с. 6, 10]. Вагомим набутком праць О. Кузнєцовой є аналіз перспектив адаптації до українських умов міжнародного правового досвіду та обґрунтування концепції реорганізації судового регулювання моралі в ЗМІ [14, с. 30].

У низці розвідок правове регулювання діяльності масмедіа розглянуто в контексті відносин із владою. Так, у дисертації доктора філологічних наук, професора Ю. Фінклера (2004) [23] відзначено, що «нові форми взаємодії масмедіа та влади вимагають нових механізмів функціонування демократичного ставлення влади до масмедіа, організаційних механізмів наповнення цього ставлення і юридичними, і морально-етичними актами» [23, с. 336].

Юридичну відповідальність як різновид соціальної відповідальності ЗМІ (2010, 2011, 2013) та комунікаційну дифамацію як чинник соціальної відповідальності масмедіа (2010, 2011) розкрито в статтях та дисертації (2011) З. Галаджун [2–5]. За зауваженням дослідниці, об'єктивна кваліфікація тих чи інших дій журналіста як таких, що підлягають відповідальності, можлива лише за умови «забезпечення справедливого балансу між конкуруючими конституційними цінностями – свободами слова та інформації, з одного боку, і гідністю людини, з іншого» [5, с. 19–20]. Підкреслено, що *модель соціальної відповідальності ЗМІ* включає право громадськості на інформацію та моральні зобов'язання видавців і журналістів, вимогу до масмедіа виконувати свої функції, «зберігаючи, однак, свободу особи» [4, с. 157]. Безумовним набутком автора є аналіз співвідношення *саморегуляції та правової регуляції* ЗМІ, у котрому «діяльність засобів масової комунікації в ідеалі є саморегульованою системою за допомогою правових норм і відповідних інститутів» (курсив. – Л. Д.) [4, с. 159].

Акцентуючи на важливості охорони й захисту честі, гідності та ділової репутації фізичної і юридичної особи від випадків зловживання правом на свободу слова з боку масмедіа, дослідниця з'ясовує сутність «комунікативно-дифамаційного делікту», вказуючи, що «значення будь-якого дифамаційного спору – у вирішенні колізії між правом на захист честі, гідності та ділової репутації, з одного боку, і правом на свободу слова і масової інформації з іншого» [2, с. 33].

Потужна традиція дослідження правого регулювання діяльності масмедіа з предметно-методологічним наближенням до «полюсу» правознавчих студій й розлогою диференціацією проблематики сформувалася в межах київської журналістикознавчої школи.

Одними з перших на цьому шляху стали праці заслуженого журналіста України, дійсного члена Міжнародної академії інформатизації, академіка Академії наук вищої школи України А. Москаленка. Серед досягнень науковця – аргументація необхідності утвердження свободи ЗМІ в умовах гласності, демократизації та становлення громадянського суспільства (1993, 1997, 1998); концептуалізація етико-нормативних засад діяльності представників масмедіа у вільному інформаційному просторі (1997); дослідження нормативної бази діяльності преси (1998); розгляд демократизації ЗМІ в її відношенні до інформаційних прав громадян (1998, 1999). Ученим обґрунтовано модель соціальної відповідальності преси, у межах якої журналісти повинні до-

тримуватися суспільних зобов'язань, висловлювати різні точки зору та мати високі професійні стандарти, а держава залишає за собою «право законодавчого втручання, якщо саморегуляція ЗМІ не спрацьовує» (курсив. – Л. Д.) [18, с. 85].

Юридичний аспект свободи преси науковець визначав як правову фіксацію «меж соціально-творчої свободи» [18, с. 92], спрямовану, з одного боку, на забезпечення міцної правової основи діяльності журналістів, розширення можливостей їх доступу до інформації, з іншого – на чітке визначення журналістських обов'язків [18, с. 92]. Окремим питанням А. Москаленко розглядав законодавче забезпечення захисту інформаційного простору, наголошуючи, що обмеження доступу до інформації має здійснюватися виключно на основі законодавства й стати винятком «із загального принципу інформаційної відкритості» [18, с. 141]. Досі актуальним є твердження вченого, що у країнах, які розвиваються, ЗМІ можуть вимагати більшої свободи, якщо вони перебувають на службі національних інтересів і мають патріотичну спрямованість [18, с. 86].

Підкреслюючи, що «діяльність преси, її стосунки з громадянами й організаціями мають регулюватися і Законом про пресу, і нормами професійної етики» (курсив. – Л. Д.) [18, с. 152], науковець розглянув морально-етичні принципи й норми, що впливають із законів незалежної України – соціальну відповідальність журналіста, правдивість та об'єктивність, сумлінність і чесність, вірність загальнолюдським цінностям, професійну солідарність тощо [18, с. 152–153].

Вагомий внесок у вивчення медіаправової проблематики здійснив доктор філологічних наук, професор, президент Академії української преси В. Іванов. Характерна ознака праць вченого – дедуктивний шлях розгляду проблем: від загальних (консолідація інформаційного законодавства /1999/ [9]) до предметно-конкретних, заснованих на ґрунтовному аналізі правових засад діяльності ЗМІ (1999, 2000, 2001) [10]. Низка публікацій дослідника присвячена питанням захисту суспільної моралі (1999), законодавчому регулюванню діяльності комп'ютерних масмедіа (1999), правомірності обмеження свободи слова, узагальненню міжнародного правового досвіду та його адаптації до вітчизняних умов (1997, 1998).

Усебічний аналіз правових засад функціонування ЗМІ здійснено в працях доктора філологічних наук, професора Т. Приступенко, – із застосуванням принципів системного та структурно-функціонального підходів, ґрунтовним вивченням правових документів, узагальненням досвіду практичної діяльності журналістів. Вихідною царинною наукових інтересів дослідниці стали проблеми свободи преси в Україні й тенденції її розвитку (1993, 1994, 1995, 1998), права і свободи журналістів та їх соціальний і правовий захист (1996, 1999, 2000), правове регулювання конфліктних ситуацій у діяльності ЗМІ, державна підтримка ЗМІ (1997), захист честі та гідності, нанесення моральної шкоди (1999). На зламі 1990–2000-х рр. з'явилися узагальнювальні публікації, присвячені правовим питанням діяльності масмедіа (1998, 2000, 2001). У 2000 р. вийшла друком монографія Т. Приступенко «Правові засади функціонування сучасних засобів масової комунікації України» [21]. Чільне місце у розвідках дослідниці посів аналіз етичних норм як передумови дієвості норм права, взаємозв'язку етичних та правових механізмів регулювання функціонування ЗМІ (2004).

Останніми роками Т. Приступенко опубліковано низку статей з питань відносин масмедіа та держави в контексті права на інформацію (2006). До прикладу, авторка неодноразово відзначала, що стосовно пріоритетів та цінностей сучасної урядової політики, як-от: утвердження свободи людини, її гідності, духовності й свободи, рівності, солідарності та справедливості, розвитку громадянського суспільства й демократії тощо, – «необхідна тісна взаємодія та взаєморозуміння всіх трьох гілок влади та такого потужного соціального інституту демократичного суспільства, як засоби масової інформації» [20]. З-поміж основних спрямувань нової інформаційної політики дослідниця виокремлювала «неухильне дотримання принципів свободи слова, висловлення поглядів, безперешкодний доступ громадян до інформації, політичний плюралізм, недопущення будь-яких рецидивів політичної цензури та перешкоджання професійній діяльності журналістів, входження суб'єктів інформаційного простору України до світової системи інформаційного обігу та створення конкурентоспроможного національного інформаційного продукту», а умовою досягнення окресленої мети визначала «створення відповідної законодавчої бази з урахуванням дотримання прав та соціальних гарантій працівників інформаційної сфери» та «відповідальності за намагання здійснення протизаконного контролю, встановлення цензури у ЗМІ» [20]. Т. Приступенко підкреслювала важливість партнерських відносин «вітчизняної судової гілки влади та засобів масової інформації щодо права на інформацію» [20]. Авторка акцентувала на необхідності утвердження в Україні європейських стандартів прав людини, подала розгорнутий розгляд правових засад висвітлення судових процесів у ЗМІ.

З початку 2000-х рр. правове регулювання діяльності масмедіа розглядають на дисертаційному рівні – як основний предмет чи в контексті ширших питань. Зокрема, у дисертації В. Гвоздева (2004) [6] правові аспекти свободи слова досліджено в предметному зрізі свободи преси. Схиляючись до природно-правової концептуалізації проблеми, науковець зауважує, що «свобода слова і преси походить <...> від природного права людини на свободу» [6, с. 25]. Вкрай важливим у соціально-комунікаційному аналізі медіаправа є твердження, що конституційно-правові гарантії свободи преси є *універсальною характеристикою інформаційно-комунікативного простору*, котра репрезентує повагу як до діяльності представників друкова-

них ЗМІ, так і до «прав усіх, хто користується інформаційними послугами преси, її свободою» [6, с. 100].

Вагомим методологічним кроком на шляху правової дефініції свободи слова є загальнотеоретичний порівняльний аналіз свободи переконань, свободи думки, свободи вираження поглядів, свободи обміну інформацією, свободи поширення інформації, свободи одержання інформації, свободи працівників ЗМІ, свободи журналіста тощо [6, с. 134–135, 171]. За твердженням дослідника, усі перелічені явища перебувають у тісному взаємозв'язку: «Їм притаманні не стільки відношення субординації, підпорядкування, скільки перехрещення, взаємозалежності, взаємозумовленості» [6, с. 178], – тому редукція одного із них руйнує систему загалом [6, с. 138].

Узагальнюючи український та зарубіжний досвід визначення правового змісту свободи преси, дослідник аналізує її репрезентації в актах міжнародного права, у Конституції та інформаційному законодавстві України, акцентуючи на аксіоконтенті правових актів, у яких свобода слова визнається однією з фундаментальних демократичних цінностей. Цікавим вважаємо зауваження про те, що в конституціях держав, які зазнали тоталітаризму, правам і свободам людини приділено особливу увагу.

Істотним є твердження, що «поряд зі свободою преси як ідеалом і правом на свободу преси існує ще й механізм, технологія реалізації цього права» (курсив. – Л. Д.) [6, с. 79], а «повноцінна свобода преси означає забезпечення захисту прав преси і невтручання в її справи на всіх етапах масовоінформаційної діяльності – від пошуку та одержання інформації до її поширення (оприлюднення)» [6, с. 142]. Окремим питанням розглянуто обмеження на розголошення інформації, передусім конфіденційної, котра може бути поширена за умови, якщо вона суспільно значуща [6, с. 102].

Першою спробою історико-журналістикознавчого осмислення правових підвалин діяльності українських ЗМІ стали праці київської дослідниці С. Костишевої. Так, у монографії «Друковані засоби масової комунікації України, 1986–2000: історія становлення, тенденції розвитку» (2001) [11] розглянуто формування правових механізмів інформаційної діяльності та охарактеризовано структурні трансформації в друкованих масмедіа. Окремі аспекти правового регулювання функціонування ЗМК проаналізовано у зв'язку з мовною ситуацією в різних регіонах країни. Розширене висвітлення окреслені питання набули в докторській дисертації автора (2004) [12], де підрозділ третього розділу присвячено формуванню правових основ інформаційної діяльності та структурним змінам у мережі друкованих ЗМІ у 1991–1994 рр. [12, с. 26]. Заслуговує на увагу твердження дослідниці, що безперечним здобутком періоду державної незалежності України стало «впровадження прогресивного за своєю суттю національного законодавства у галузі інформаційної політики. Однак до останнього часу залишається актуальною проблема забезпечення механізмів реалізації існуючого законодавства на практиці» [12, с. 29].

Чималу групу становлять дослідження, у яких правове регулювання діяльності ЗМІ розглянуто в контексті етико-філософських питань. Зокрема, у дисертації С. Криворучко (2003) [13] зазначено, що «етика преси повинна відповідати законодавству, і, навпаки, законодавство повинно захищати журналістів і давати їм можливість діяти згідно професійної етики» [13, с. 20]. Підкреслено, що на початок 2000-х рр. в Україні не існувало недержавного органу саморегулювання преси, а тому остання спиралася лише на норми права. У дисертаційній роботі Я. Ширченко (2008) [24] проаналізовано Кодекс професійної етики журналіста як нормативну основу діяльності масмедіа, здійснено порівняння кодексів журналістської етики демократичних держав, однак теоретичні аспекти співвідношення етичного та правового регулювання діяльності масмедіа залишилися поза увагою автора.

З-поміж журналістикознавчих публікацій зазначеного напрямку заслуговує на увагу стаття В. Литвин (2008), у котрій, на підставі аналізу Декларації принципів поведінки журналістів та Етичного кодексу українського журналіста, виокремлено спільні для обох норми, дібрано статті-відповідники в чинному медіазаконодавстві України й акцентовано на вагомості етичних засад [16, с. 161]. У роботі Ю. Дмитерко (2014) [7] розглянуто вітчизняне інформаційне законодавство в аспекті його відповідності етичним принципам.

Як і в попередні десятиріччя, у сучасних журналістикознавчих розвідках переважають питання правових гарантій свободи журналістської діяльності (І. Чиж, 2004; К. Москальчук, 2006; І. Коваленко, 2012 та ін.), тоді як соціально-правова відповідальність ЗМІ лишається на маргінесі наукових студій. З-поміж нечисленних публікацій цього напрямку згадаємо статтю К. Трегуба (2015) [22], провідною тезою котрої є утвердження взаємозалежності свободи та відповідальності масмедіа, зв'язку останньої із задоволенням інтересів суспільства й формуванням громадської думки [22, с. 138], підзвітності ЗМІ суспільству та відповідності поширюваної в них інформації «суспільним потребам та інтересам» [22, с. 137, 139]. Як складники соціальної відповідальності ЗМІ виокремлено індивідуальну професійну самосвідомість, професійні стратегії та соціально спрямовану дію [22, с. 139].

Досі невелику групу досліджень становлять публікації, присвячені інтернет-ЗМІ. Так, у статті К. Афанасьєвої (2006) [1] зауважено, що до особливо гострих проблем правового регулювання їх діяльності належать авторсько-правові відносини, невизначеність правового статусу видань та їх працівників. Підкреслено необхідність створення спеціального законодавства, котре регулювало б діяльність інтернет-ЗМІ; узагальнено зарубіжний досвід з вирішення окреслених пи-

тань. Безумовним здобутком автора вважаємо інтегральний розгляд правових та етичних аспектів діяльності інтернет-ЗМІ й висновок про необхідність поєднання зовнішньої правової регуляції та саморегуляції в мережі.

IV. Висновки

Отже, аналіз журналістикознавчих досліджень, присвячених правовому регулюванню діяльності українських масмедіа, засвідчує, що упродовж 1990–2000-х рр. в Україні відбулося формування основних наукових журналістикознавчих осередків його вивчення – аксіологічно орієнтованого (на мовні питання, проблеми національної ідентичності) львівського та тематично багатаспектного, спорідненого із правознавчим дискурсом, київського. Виокремилися ключові статті, що сформували наукові напрями, утвердилися наріжні концепти, з-поміж яких чільне місце посіла свобода слова. Означилися вектори конвергенції соціально-комунікативних та правознавчих досліджень, з'явилася низка публікацій, проблемно-методологічно наближених до правового дискурсу. Водночас і в узагальнювальних працях, і в розвідках, присвячених окремим аспектам правового регулювання діяльності ЗМІ, не відбулося виокремлення категорій, які б специфікували проблематику медіаправа в журналістикознавчій площині. Ґрунтовного наукового аналізу позбавлений механізм забезпечення відповідальності ЗМІ в кризові моменти розвитку суспільства: в умовах соціополітичної конфронтації, зовнішньої інформаційної агресії та під час воєнного конфлікту.

Список використаної літератури

1. Афанасьєва К. О. Правове врегулювання діяльності інтернет-ЗМІ / К. О. Афанасьєва // Наукові записки Інституту журналістики : зб. наук. ст. / Київський нац. ун-т; Ін-т журналістики КНУ. – Київ : Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2006. – Т. 22. – С. 103–107.
2. Галаджун З. В. Дифамаційний делікт як чинник комунікаційного ризику / З. В. Галаджун // Світ соціальних комунікацій: наук. журнал / [гол. ред. О. М. Холод]. – Київ : КиМУ, ДонНУ, 2011. – Т. 4. – С. 32–35.
3. Галаджун З. В. Комунікаційна дифамація як чинник соціальної відповідальності мас-медіа : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.01 / З. В. Галаджун. – Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – 16 с.
4. Галаджун З. В. Межі права на свободу слова: юридичний аспект соціальної відповідальності засобів масової інформації / З. В. Галаджун // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. / [за ред. В. В. Різуна; КНУ ім. Т. Шевченка]. – Київ, 2010. – Т. 41. – С. 157–164.
5. Галаджун З. В. Соціальна відповідальність мас-медіа як елемент медіа-права / З. В. Галаджун // Світ соціальних комунікацій : наук. журнал / Київський міжн. університет; Донецький нац. університет; Класичний приватний університет. – Київ, 2013. – Т. 9. – С. 18–20.
6. Гвоздев В. М. Свобода преси в сучасному суспільстві: генезис, зміст, структура : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / КНУ ім. Т. Шевченка. Інститут журналістики / В. М. Гвоздев. – Київ, 2004. – 230 с.
7. Дмитерко Ю. Відображення дійсності у ЗМІ: державно-правовий аспект журналістики / Ю. Дмитерко // Ефективність державного управління: зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 38. – С. 361–367.
8. Здоровега В. Й. Свобода, відповідальність, професіоналізм / В. Й. Здоровега // Вісник Львівського університету. – Серія «Журналістика». – Львів : Світ, 1992. – Вип. 17: Українська журналістика: генезис і сучасні проблеми. – С. 12–24.
9. Іванов В. Ф. Інформаційне законодавство: український та зарубіжний досвід / [за наук. ред. проф. А. З. Москаленка] / В. Ф. Іванов. – Київ : Центр вільної преси, 1999. – 210 с.
10. Іванов В. Ф. Правові засади діяльності українських мас-медіа / В. Ф. Іванов // Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика». – Львів, 2001. – Вип. 21. – С. 58–65.
11. Костишева С. О. Друковані засоби масової комунікації України, 1986–2000: історія становлення, тенденції розвитку / С. О. Костишева. – Київ, 2001. – 316 с.
12. Костишева С. О. Становлення і розвиток друкованих засобів масової інформації новітньої України (друга половина 80-х – 90-ті рр. ХХ ст.) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01 / С. О. Костишева ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2004. – 36 с.
13. Криворучко С. В. Професійна етика журналіста на сучасному етапі розвитку демократії в Україні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / С. В. Криворучко ; КНУ ім. Т. Шевченка. – Київ, 2003. – 20 с.
14. Кузнецова О. Д. Ціннісно-етичне регулювання журналістської діяльності в Україні: автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.08 / О. Д. Кузнецова. – Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 1999. – 40 с.
15. Лизанчук В. Філософія свободи слова та професійної діяльності журналістів в сучасній Україні / В. Лизанчук, О. Білоус // Теле- та радіожурналістика. – 2010. – Вип. 9. – Ч. 1. – С. 52–60.
16. Литвин В. Є. Етичні засади діяльності журналістів у нормативно-правових актах / В. Є. Литвин // Наукові записки Інституту журналістики. – Київ, 2008. – Т. 30. – С. 160–169.
17. Москаленко А. Демократизація ЗМІ та інформаційні права громадян / А. Москаленко // Сучасне та майбутнє журналістики в плюралістичному суспільстві / [за ред. проф. А. Москаленка, М. Герольд, проф. В. Іванова]. – Київ : Центр вільної преси, 1999. – С. 11–23.
18. Москаленко А. З. Нормативна база діяльності преси / А. З. Москаленко // Теорія журналістики : навч. посіб. – Київ : Експрес-об'ява, 1998. – С. 81–169.

- 19.Потятиник Б. Проблема свободи слова в масовій комунікації сучасної України / Б. Потятиник // Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідомл. V Всеукр. наук.-теорет. конф. / ЛНБ ім. В. Стефаника ; НДЦ періодики. – Львів, 1999. – С. 256–258.
- 20.Пристапупенко Т. О. Взаємовідносини засобів масової інформації та судової гілки влади в контексті права на інформацію [Електронний ресурс] / Т. О. Пристапупенко. – Режим доступу: https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fpravo-media.at.ua%2Ftext%2Fzmi_i_sut.doc&name=zmi_i_sut.doc&lang=uk&c=568c4bbd84e3.
- 21.Пристапупенко Т. О. Правові засади функціонування сучасних засобів масової комунікації України : монографія / Т. О. Пристапупенко ; [за ред. В. В. Різуна ; КНУ ім. Т. Шевченка]. – Київ, 2000. – 256 с.
- 22.Трегуб К. С. Мас-медіа як суб'єкт соціальної відповідальності / К. С. Трегуб // Актуальні проблеми філософії і соціології. – 2015. – С. 136–140.
- 23.Фінклер Ю. Е. Мас-медіа як соціальний інститут: особливості взаємин з владою : дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.08 / КНУ ім. Т. Шевченка. Інститут журналістики / Ю. Е. Фінклер. – Київ, 2004. – 441 с.
- 24.Ширченко Я. І. Журналістська етика: проблеми і концепції (світовий та вітчизняний досвід) : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком.: 27.00.01 / Я. І. Ширченко. – Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2008. – 16 с.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2016.

Данча Л. И. Проблема правового регулирования деятельности масс-медиа в отечественном журналистиковедческом дискурсе 1990–2010-х гг.

Статья посвящена анализу состояния отечественных журналистиковедческих исследований, посвященных правовому регулированию деятельности массмедиа, характеристике их предметно-методологической специфики и определению перспективных направлений научных поисков. Установлено, что в течение 1990–2000-х гг. определились основные векторы изучения проблемы, центральное место среди которых занимает правовое обеспечение свободы слова. Указано на конвергенцию журналистиковедческих и правоведческих изысканий и появление публикаций, созвучных юридическому дискурсу. Подчеркнуто отсутствие обоснования категорий, специфицирующих проблематику медиаправа в журналистиковедческой плоскости. Акцентирована необходимость фундаментального научного исследования правовой специфики обеспечения ответственности СМИ в кризисные моменты развития общества.

Ключевые слова: медиаправо, журналистиковедческий дискурс, правовые гарантии свободы слова, правовая ответственность массмедиа.

Dancha L. The Problem of Legal Regulation of the Mass Media Activity in the National Journalism Discourse in 1990–2010

The article deals with the analysis of the national journalism researches of the mass media activity legal regulation status, the discovering of their subject and methodological specificity and the outlining of the promising ways of scientific studies. The author notes that the research of the problems related to the mass media activity legal regulation in national journalism started after the establishment of state independence and democratic society in the early 1990s. The distinction of that time was the institutional legalization of the scientific researches, the forming of the scientific schools (including Kiev and Lviv ones) and the examination of a number of problems in thesis. The author proves that at first the scientists payed the attention to freedom of speech and its legal support (O. Bochkovskyy, S. Grabowskyy, V. Zdoroveha, N. Kostenko, O. Kuznetsov, Z. Kulyk V. Lyzanchuk, A. Moskalenko, N. Petrova, T. Prystupenko, V. Rechytskyy, Y. Finkler, V. Shkliar. etc.). The article includes the information about recent growing of the interest to the legal aspects of the media and state authority relationships (T. Prystupenko, Y. Finkler) the mass media responsibility (V. Ivanov, T. Prystupenko, K. Trehub etc.), the study of legal liability as a form of social media responsibility and the communicative defamation as a factor of social media responsibility (Z. Haladzhun), the dialectical unity of freedom and media responsibility (Z. Haladzhun, V. Gvozdev, T. Prystupenko, O. Kuznetsov). The scientific works dedicated to the historical study of the formation and transformation of the legal mechanisms of the media activity appear (S. Kostylyeva). The number of works in which the legal regulation of the media activity is examined in the ethical and philosophical context increases too (Y. Dmyterko, S. Kryvoruchko, O. Kuznetsova, V. Lytvyn, T. Prystupenko, Y. Shyrchenko etc.). In the analysis of the methodological specificity of journalism papers the convergence of journalism and jurisprudential methods and the appearance of publications close to the legal discourse are noted (Z. Haladzhun, V. Ivanov, T. Prystupenko etc.). The author notices that the categories that would specify the issues of media law in journalism are not selected till now. The absence of a detailed scientific analysis of the legal specificity of the media responsibility providing in crisis moments of society development is emphasized.

Key words: media law, journalism discourse, legal guarantees of freedom of speech, the legal media responsibility.